

Naslov članka/Article:

SAPER VEDERE (ZNATI VIDETI)

Saper vedere (Knowing How to See)

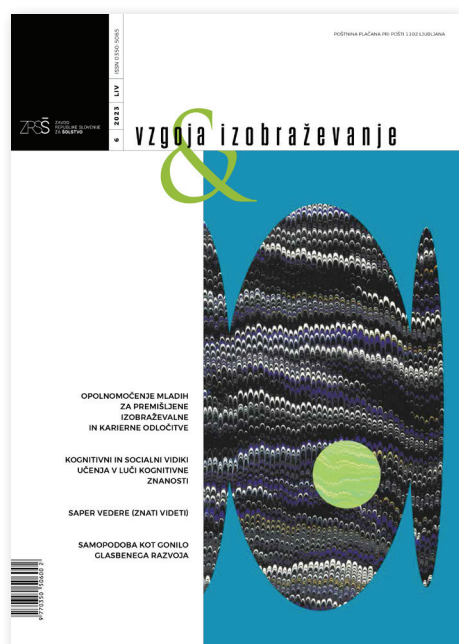
Avtor/Author:

mag. Bernarda Stenovec

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Vzgoja in izobraževanje št. 6/2023, letnik 54

ISSN 0350-5065

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2023

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/vzgoja-in-izobrazevanje/>

Mag. Bernarda Stenovec

Škofijska klasična gimnazija, Zavod sv. Stanislava

SAPER VEDERE (ZNATI VIDETI)

Saper vedere (Knowing How to See)

S*aper vedere*. Znati videti. Videti in vedeti. To misel je izpostavil renesančni mojster Leonardo, ki pravi, da je »oko, ki se imenuje okno duše, glavna pot, po kateri lahko razum obsežneje in veličastneje opazuje neskončna dela narave kot z drugimi čutili«, in da je »oko okno človeškega telesa, skozi katerega duša opazuje lepote sveta in uživa v njih« (Uršič, 2005, str. 6). Tudi likovni kritik, romanopisec in slikar John Berger je v svojem delu *Načini gledanja* izpostavil, da je vidno zaznavanje pred besedami; tudi otrok gleda in prepoznavlja, še preden zna govoriti. Vidno zaznavanje pa je pred besedami še v nekem drugem smislu, saj nas prav vidno zaznavanje umesti v svet, ki nas obkroža; razlagamo ga z besedami, vendar besede ne morejo zabrisati dejstva, da je svet okrog nas. »Odnos med tem, kar vidimo, in tem, kar vemo, se nikoli ne razreši. Nadrealistični slikar Magritte je to ves čas prisotno vrzel med besedami in vidnim zaznavanjem komentiral na sliki z naslovom ‚Ključ do sanj‘. Tisto, kar vemo oziroma verjamemo, vpliva na to, kako stvar vidimo« (Berger, 2016, str. 21).

Živimo v svetu izjemno hitrega tehnološkega razvoja, digitalizacije in vzpostavljanja številnih virtualnih okolij, široke dostopnosti najrazličnejših elektronskih naprav, kar nas pogosto navdaja z občutkom brezmejnih možnosti in suverenege obvladovanja komunikacijskih elementov. In če samo pomislim na dijake, kako očarani so nad tem čarobnim informacijskim svetom, kako nenasitno polnijo svoje telefone in tablice, se večkrat vprašam, kakšen odnos imajo do te nepregledne množice slikovnih in drugih zapisov. V šoli namreč pogosto opažam, da so mladi kljub (popolni) potopljenosti

v digitalni svet podob presenetljivo slabo vizualno pismeni – lahko bi celo rekli, da velikanska količina slik sama po sebi mladim še ne odpira oči, temveč jim morda celo zamegljuje pogled. Verjetno je razlog v tem, da je »danes preveč informacij. Samo kopičimo jih in nič več ne analiziramo ali komentiramo, nič več se ne čudimo in potem skušamo razumeti, ampak samo še pasivno sprejemamo« (Ivanc, 2017, str. 7). Poleg tega sodobna potrošniška, medijska in informacijska kultura čedalje bolj manipulira s človekovim umom s pomočjo tematiziranih okolij, tržnega pogojevanja in poneumljajoče zabave, ki nas zavaja in slepi, »da človek misli, da ničesar ni, izgubil pa je samo par oči«. Zato ima šola še toliko bolj pomembno in odgovorno nalogo, da išče čim bolj učinkovite poti in načine, kako otroke in mlade vzgajati

za vizualno pismenost ter krepiti in razvijati to sposobnost. Strokovnjaki, ki osvetljujejo naravo učenja s kognitivne, psihološke in biološke perspektive, opozarjajo na neločljivo prepletenost kognicije in emocij ter na pomen socialnih interakcij pri delovanju možganov in posledično tudi pri učenju; kako možgani sodelujejo pri učenju in kako učenje vpliva nanje, ima zato pomembne implikacije za učne poti učečih se in za to, kako učitelji pripravljajo učne situacije za učinkovito učenje (Dumont, 2013).

Kako torej razvijati vizualno pismenost v našem šolskem prostoru? Sama vidim (ključno) vlogo prav v okviru pouka umetnosti oz. umetnostne zgodovine – umetnost je pomembna osebna in družbena praksa, ki nam pomaga razumeti različne vidike sveta, saj avtor skozi umetniško delo

► SLIKA 1: Pogovor z dijaki o likovnih delih – priprava na ogled tematske razstave
Foto: vse fotografije so iz arhiva Škofijske klasične gimnazije

izraža svoj odnos do sebe, do drugih in do sveta, v katerem živi. Pri pouku umetnostne zgodovine se mi zato zdi temeljnega pomena »branje podob«, saj želim dijaka vpeljati v aktivno doživljanje umetniških del, učenje vizualnega jezika ob analiziranju likovnih podob (tako njihovih motivnih kot oblikovnih elementov), razumevanje likovno izraženih idej, občutij in spoznanj. Ob opazovanju del dijaki spoznavajo na eni strani osnovne znake in elemente likovnega jezika, njihove medsebojne odnose in učinkovanja, na drugi pa prek razumevanja motivov in slogovnih načinov, s katerimi so le-ti likovno izraženi, odkrivajo, kako jih delo nagovarja.

V razredu tudi opažam, kako se učenje tovrstnega branja podob poglablja s primerjavami del različnih slogovnih obdobij z istim motivom, saj dijaki hitreje in bolj argumentirano interpretirajo dela, odkrivajo različne elemente likovnega jezika in njihove učinke ter jih prevajajo v besedni jezik. Na drugi strani ob raznolikih tematikah in motivih iz bogate umetnostnozgodovinske zakladnice odkrivajo široko paletu pomenov in sporočil, pri čemer se učijo tudi pomembnosti poznavanja in razumevanja konteksta nekega dela, biografskih in družbenozgodovinskih okoliščin ipd. Zelo učinkovito se mi zdi tudi nadgrajevanje tovrstnih nalog in metod z aktualizacijo posameznih motivov in nalogami ustvarjalnega tipa, ko npr. na podlagi poznavanja vizualnega jezika oz. govorce nekega sloga sami ustvarijo likovno delo v izbrani tehniki – ob čemer vedno bolj suvereno prehajajo od branja do ustvarjanja podob in obratno.

Tovrstne naloge razvijajo dijakovo vizualno pismenost, likovno občutljivost, spodbujajo interes za različne oblike izražanja in njegovo lastno kreativnost ter prispevajo tudi k osebnemu zorenju in celostni vzgoji; ustvarjalnost, radoživost, pa tudi mladostna iskanja, negotovosti in kritična spraševanja se lepo odražajo v vrsti raznolikih nalog, izdelkov in projektov, ki jih med šolskim letom pripravijo dijaki.

Mladi ob interpretiranju likovnih del tudi spoznavajo povezanost in soodvisnost med ustvarjanjem, umetniškim delom in družbenim okoljem (vplivom kulture na oblikovanje osebne in družbene identitete), kar naj bi jim navajalo na strpnost in kritično sprejemanje različnih stališč in

► SLIKA 2: Živa slika, ustvarjena po Primaveri ob obisku Galerije Uffizi

na kulturo dialoga ter jih spodbudilo k zavedanju o vlogi vizualne kulture v sodobni družbi. Umetnina nikoli ne kaže samo na svojega avtorja, obdobje, v katerem je nastala, ampak tudi na nas, na našo sodobnost in na naš svet, četudi nas ločujejo mnogotere daljave; ob srečevanju z umetniškim delom gledalec poskuša razbrati, prevesti poteze, barve in oblike v svoj svet, v sebi lastno govorico – morda za kompozicijami in podobami, ki jih je upodobil nekdo drug, prepozna svojo lastno zgodbo, morda se celo zgodi, da nenadoma nima več občutka, da on gleda in prisluškuje umetnini, temveč doživi, da je umetnik »legel v njegovo dušo in poslušal ...«.

Žal je kot obvezni predmet v gimnazijskem predmetniku umetnost oz. umetnostna zgodovina vezana samo na 1. letnik, zato iščemo različne možnosti uresničevanja predmetnih ciljev tudi v okviru drugih šolskih in obšolskih dejavnosti, npr. z ustvarjalnimi delavnicami, medpredmetnimi povezavami, obiski galerij, mednarodnimi projekti, sodelovanjem na likovnih natečajih in festivalih, oblikovanjem likovne podobe šolskih glasil in dijaških predstav itd.

Tovrstne dejavnosti pri dijakih krepijo poznavanje in uporabo vizualnega jezika ter jih navajajo na njihovo aktivno vlogo v učnem procesu, poleg tega pa jim odkrivajo vlogo in moč

► SLIKA 3: Dijaški literarni prispevek ob razstavi naše likovne šole – na temo o vlogi umetnosti v različnih obdobjih

► SLIKA 4: Ustvarjalna naloga za učence ob razstavi Janeza Bernika

podob v naši kulturi ter jih spodbujajo k doživljanju in vrednotenju likovnih del, k zavedanju o uporabnosti likovnega tako v zasebnem kot družbenem in poklicnem življenju ter tudi k samostojnemu ustvarjanju, kreativnemu izražanju, da lahko različna osebna in družbena vprašanja opredmetijo v likovni govorici.

Najbolj učinkovito se mi zdi uresničevanje tovrstnih ciljev in razvijanje vizualnega jezika ob obiskih muzejev in galerij ter pri ogledih umetnin in situ, saj le-to dijakom omogoča neposredno doživljanje umetnine, poleg tega pa nudi tudi možnosti za uresničevanje socialno-emocionalnih vidikov učenja. Zato se mi zdi tako pomembno skrbno organizirati obiske razstav in muzejev, premišljeno pripraviti program ekskurzij, dijakom ponuditi prostor in čas za njihovo lastno ustvarjanje. Ničlikokrat sem že videla, kako dragoceno je za dijake tovrstno »izkustveno učenje« – v različnih umetnostnih izrazih se namreč pomen rojeva iz doživetij, iz izkustev; umetniška dela so neke vrste zapisi o tem, »kako se nas svet dotika«. Na naši gimnaziji imamo še posebne možnosti, saj v okviru zavoda deluje tudi Galerija Staneta Kregarja, kjer poleg obsežne

stalne zbirke Kregarjevih del (pa tudi del drugih slikarjev) redno postavlja tudičasne razstave sodobnih ustvarjalcev v različnih likovnih zvrsteh, večkrat pa svoja likovna dela razstavljajo tudi naši dijaki in alumni.

Pustiti podobo do besede, z otroško radovednostjo in odprtostjo prisluhniti umetninam, ki nas vedno znova postavljajo pred neodkrite svetove, nikoli dokončane zgodbe – in nas s tem vabijo, da se odpovemo enoznačnemu razumevanju in vrednotenju sveta v nas in okrog nas. »V svetu, kjer si je navsezadnje vse podobno in kjer vse postaja nepomembno, mora umetnost ohranjati razlike v pomenih /.../ umetnik ostaja odgovoren za to, da ščiti enigma življenja.« (Pallasmaa, 2012, str. 181) Prav v tem vidim pomen in nikoli dokončano nalogo umetnosti v šoli: da mlade spodbujamo, da bi znali zaustaviti svoj pogled, se zazreti v umetnine in ob njih odpreti svojega duha, dopustiti, da jih podoba nagovori, da jih vabimo k razpiranju sveta, v katerem živijo, da jih v tem času informacijske preobloženosti ob vseh tehnoloških sredstvih in sirenskih potrošniških ponudbah »krasnega novega sveta« vztrajno vabimo, da prek umetnin in ob njih začutijo, kako se jih svet

dotika. Ko se z dijaki pogovarjam o umetnosti, vidim, da srečevanja z likovnimi deli v njih pogosto spodbudijo prav ta (nikoli dokončan) proces in da nekaterim pomaga pri odkrivanju njihovega nenadomestljivega enkratnega obraza in njihove lastne poti. Verjetno je to tisto, za kar si prizadevamo pri vzgoji mladega človeka, da bi v umetniških delih odkrival in prek tega lažje razumel sebe, sočloveka in svet okoli sebe.

VIRI IN LITERATURA

Berger, J. (2016). *Načini gledanja*. Emanat.

Davidson, C. N., in Goldberg, D. T. (2015). Šola v digitalni dobi. V: Rifel, T., Weilguny, M. (ur.), *Onkraj klasične šolske ustanove* (str. 59–69). IREŠ.

Dumont, H., Istance, D., in Benavides, F. (ur., 2013). *O naravi učenja*. Uporaba raziskav za navdih prakse. OECD, Zavod RS za šolstvo.

Ivanc, J. (2017). Petkrat se popraviš, pa je že tvoje. V: *Sobotna priloga*, 13. 5. 2017.

Pallasmaa, J. (2012). *Misleča roka*. Ekstencialna in utelešena modrost v arhitekturi. Ljubljana: Studia humanitatis.

Plevnik, P. (2010). *Kulturno-umetnostna vzgoja v šolah po Evropi*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

Uršič, M., Detela, A. idr. (2005). *Razprave o Leonardu*. Ljubljana: Studia humanitatis.